

KILDE 2: Reglement for Chr. d. 4.s Børnehus

Christian 4. grundlagde i året 1605 Tugt- og Børnehuset, der var en tvangsarbejdsanstalt i København. I tugthuset samlede man tiggere og andre 'løsgængere', og satte dem til at arbejde med tekstilproduktion - primært skulle de sy uniformer til flåden og hæren. Selvom fangerne i første omgang var mænd, kom børn og kvinder hurtigt i flertal. 1621 blev institutionen delt i et tugthus og et børnehus. Her fik børnene en håndværkeruddannelse, især indenfor klædefremstilling.

Følgende kilde er forfattet af Christian 4. selv, genudgivet i Frederik Stuckenberg: "Fængselsvæsenet i Danmark 1550-1741", 1893, s. 63 ff. og senere i Johnny Thiedecke: *Er vi alle forbrydere?*, Pantheon, 1996, s. 24-25

Tallene henviser til de originale paragraffer. Reglementet er fra 1621, og bringes her i uddrag:

(...)

3. Fogden skal have tilsyn med alle, som er beskæftiget i Tugt- og Børnehuset, høj og lav – ingen undtaget, at enhver føjer sig til rette tid og er flittig, som det sig bør.

(...)

9. Præsten skal altid være til stede derinde, således at ingen kan forarge med sit levned og sin påvirkning. Han skal formane til gudsfrygt, fromhed, flid og troskab. Han skal hver søndag kl. 7 præcis prædike i Børnehuset og kl. 9 i Tugthuset, om onsdagen og lørdagen skal han undervise alle i deres børnelærdom (det er bibelhistorie og katekismus), den ene efter den anden, dog således at de ikke holdes fra deres arbejde over en halv time eller deromkring. De andre dage om ugen skal han undervise børnene efter tur i skrivning, læsning og almindelig regning ligeledes i en halvtimes tid, og han kan tage en eller to til hjælp af dem, der er i Børnehuset, som kan læse og skrive (...)

(...)

11. Bartskeereren skal hver morgen kl. 6, samt når det er nødvendigt, besøge huset og kurere de syge, som det beordres ham af lægen (...). Denne læge skal også besøge de syge og ordne alt, der er nødvendigt, således også tage vare på, at alle får den mad, de skal have. Også de raske skal bartskeereren efter lægens anvisning sørge for med hensyn til klipning, vaskning og badning nogle gange om måneden (...), og fogden skal sørge for (...), at der ikke lægges for mange ind på et værelse.

(...)

13. Skrивeren skal føre regnskab med al høj, hamp, blå, spundet som uspundet, og han skal også levere det til væveren og få det tilbage fra ham igen (...). Dog skal fogden have indseende med, at enhver går sit tal (en slags akkord) eller også straffes enten med nedsættelse madration eller på kroppen, hvis deres ladhed sådant forårsager (dvs. at tallet ikke nås) (...)

(...)

19. Fogden skal flittigt have indseende med, at maden er god og således tilberedt, som det sig bør og i rette tid og mængde, og at de syge får fersk mad og sådant, som det er blevet befalet at give dem, og efftersom der er afsat en vis portion til hver person, og dog nogle – fordi de er ældre – behøver mere, andre mindre, da skal han have indseende med, at enhver får efter behov (...) og fremfor alt, at børnene ikke tvinges til at drikke vand (...) Og alle de, der har deres kost i Børne- og Tugthuset, må alle lade sig nøje med det øl, børnene drikker (...), og endelig skal fogden have opsyn med, at

alle brøndene i husene og gårdene altid lukkes i lås straks efter, at de er brugt, så at børnene ikke skal få lejlighed til at drikke af dem.

(...)

21. Mestrene, mændene og kvinderne skal være til stede fra 5 til 10 formiddag og fra 12 til 5 eftermiddag (...)

22. Hver time nogen mester, mand eller kvinde forsømmer (...), skal antegnes, og med mindre de med Carl Tidsens "certifikat" beviser at have været syg eller haft anden forhindring, som det ikke var muligt at forbigå, således som det også skal stå i certifikatet, da skal de for hver time trækkes 6 danske skilling.

23. Hver persons arbejde skal også efterses og mærkes om aftenen. Såfremt de udførte arbejder ikke er tilstrækkelige, og de indsatte ikke skønnes at have arbejdet så meget, som de burde om dagen, da skal de straffes derfor, så de kan holdes til duelighed og arbejde,

24. Børnene skal holdes flittigt til deres håndværk, indtil de er godt og fuldstændigt udlært. Når dette er sket, kan de få deres ugetal (sandsynligvis løn efter det udførte ugentlige arbejde), og når de er blevet voksne, kan de slippes ud af huset og gives 1 års husleje, en måneds proviant og en klædning og kappe af almindeligt stof.

25. Børnene skal – hvis de er flittige – stå fire år i lære, og de skal derefter, hvis de er blevet voksne, have lov at gifte sig med de piger, der er herinde og som er udlærte...

(...)

28. Fogden skal holdes god justits i Børnehuset såvel som i Tugthuset, så han ingen sværgen, banden, modvilje eller ladhed forbigår, hvor ringe den end er, at den bliver passende straffet, og ingen heller straffes urimeligt, såfremt fogden ikke selv vil stå til rette herfor. De modvillige kan straffes med forringelse af kosten og forøgelse af arbejdet, og de i Tugthuset med deres fængsels forlængelse nogle år.

29. Endelig skal fogden også sørge for, at børnene og fangerne klædes varmt og godt med klæder og sko, holdes rene i senge, to og tre i hver, og hver uge får deres rene skjorter og lagener, uld og linned, eftersom det forordnes, således også får deres dyner stoppet med fjer og halm, som det befales, og i særdeleshed om vinteren sørges for dobbelte sengeklæder, og at der dagligt røges med enebærtræ, bær, eddike eller andet, og at der ellers overalt sørges for, at børnene og fangerne kan blive duelige og få fremdrift i deres lære, så enhver lille eller stor vederfares, hvad der er ret og rimeligt.

Kilde: Johnny Thiedecke: *Er vi alle forbrydere?*, Pantheon, 1996, s. 24-25

ARBEJDSSPØRGSMÅL TIL KILDE 2

- Præsenter teksten - kom ind på indhold, afsender/modtager, kildetype og kontekst.
- Hvilke forhold har indsatte i Christian 4.s Tugt- og Børnehus?
- Hvilken hensigt kan Christian 4. have haft med sådan en institution?
- Diskutér betydningen af Christian 4.s Tugt- og Børnehus. Er institutionen forud for sin tid eller ej? Lav en liste med gode og dårlige elementer ved Tugt- og Børnehuset - inddrag eksempler fra teksten.